

Lunds Universitet

Sociologiska institutionen

Lärarstatus: vilken status?

- en kvalitativ studie om fyra vuxenutbildares upplevelser av lärarstatus

Författare: Hampus Ryman

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Vårterminen 2015

Handledare: Eva Fasth

Abstrakt

Författare: Hampus Ryman

Titel: Lärarstatus: vilken status? – en kvalitativ studie om fyra vuxenutbildares upplevelser av lärarstatus

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Eva Fasth

Sociologiska institutionen, höstterminen 2015

Bakgrund: I media talas det om att lärarstatusen är låg, men lärare kommer sällan till tals. Mitt intresse med denna undersökning har varit att få en förståelse för hur lärare kan uppleva status.

Syfte: Med denna kvalitativa studie är syftet att skapa en förståelse för hur lärare på komvux ser på sin lärarstatus.

Utgångspunkter: Det empiriska material som används i denna studie är insamlat genom intervjuer med fyra lärare på arbetandes på ett komvux i en mellanstor stad i sydsverige. Empirin analyseras med i huvudsak med hjälp av Pierre Bourdieus (2010) teori om distinktion, samt sociologisk yrkesstatusforskning främst utförd av Ylva Ulfsdotter Eriksson och Marita Flisbäck (2011).

Slutsatser: Lärarna verkar uppleva lärarstatus på två sätt: som arbetsplatsstatus och som yrkesstatus. Lärarna talar om status genom att positionera sig med och mot sociala grupper. Vilka de positionerar sig mot beror på vilken av statusarna de talar om; i arbetsplatsstatus mot grupper i relation till arbetsplatsen, såsom närliggande friskolor; i yrkesstatus mot grupper i relation till yrket, såsom läkare och omvårdnadspersonal. Dessa lärare verkar känna en starkare arbetsplatsstatus än yrkesstatus. Debatten i media om lärarstatus verkar främst beröra yrkesstatus, och är ofta negativ även om lärarna talar om den som att den kan ge lärare högre status.

Nyckelord: Yrkesstatus, Arbetsplatsstatus, Pierre Bourdieu, media

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Disposition	1
1.2 Syfte och frågeställningar	1
1.3 Yrkesstatus	2
1.4 Mediadebatten.....	3
2. Tidigare forskning	3
3. Metod	4
3.1 Utförande	4
3.2 Etisk hänsyn	5
4. Teoretisk utgångspunkt	5
5. Resultat och analys.....	7
5.1 Resultat: Arbetsplatsstatus	7
5.2 Resultat: Individuell arbetsplatsstatus	8
5.3 Resultat: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd inom arbetsplatsstatus	9
5.4 Analys: arbetsplatsstatus	9
5.5 Analys: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd inom arbetsplatsstatus	10
5.6 Analys: individuell arbetsplatsstatus.....	12
5.7 Resultat: yrkesstatus.....	13
5.8 Resultat: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd: Yrkesstatus ..	15
5.9 Analys: yrkesstatus.....	17
5.10 Analys: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd: Yrkesstatus ..	18
5.11 Slutsats med diskussion kring arbetsplatsstatus kontra yrkesstatus	20
Referenser	22
Litteratur:	22
Länkar:	22
Bilaga 1	23

1. Inledning

Titeln *Lärarstatus: vilken status?* kan upplevas som både fräck och nedvärderande: skulle lärare inte ha status?; och får man verkligen uttrycka sig så? Samtidigt fångar den en diskussion om läraryrket som har pågått mellan politiska partier och i media de senaste åren, där läraryrket ofta har debatterats som en delroll till elevers sjunkande resultat i internationella mätningar eller en skola i kris. Denna kvalitativa studies mål har därför varit att ge en röst till hur lärare kan uppfatta sin status i sken av denna debatt. Uppsatsen kan också ses som ett komplement till andra uppsatser med metodologisk utgångspunkt på diskursen om läraren i media. Det empiriska materialet har samlats in genom fyra öppna intervjuer med vuxenutbildare. Valet av teori har gjorts i samband med bearbetning av det transkriberade materialet och föll på Pierre Bourdieus (2010) teori om distinktion, då denna gav möjlighet att analysera både ett sätt som lärarna talar om status, och på vilket sätt de gör åtskillnad mellan olika typer av status, som blir klarare om man ser det som att status existerar inom olika sociala rum, inte bara ett.

1.1 Disposition

Denna studie inleds med en förklaring av syfte och frågeställningar, där det också kort nämns på vilket sätt studien är relevant och vilka avgränsningar som har gjorts. Detta följs upp av en definition av yrkesstatus-begreppet, samt en förklaring av vilken mediadebatt som åsyftas i uppsatsen. I kapitel två presenteras tidigare forskning kring yrkesstatus som varit relevant för analysen. Detta följs av kapitel tre där Bourdieus teori om distinktion presenteras. I kapitel fyra diskuteras det metodologiska tillvägagångssättet med intervjuer av lärare. I kapitel fem presenteras resultaten som varvas med analys, denna del är uppdelad i två block: arbetsplatsstatus och yrkesstatus. Det femte kapitlet avslutas med en slutsats där de olika blocken vävs ihop till ett.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det finns en hel del sociologisk forskning på yrkesstatus. Den tycks dock ofta röra yrken som av samhället relativt unisont uppfattas som lågstatusyrken, och som då ofta jämförs med av samhället uppfattat som högstatusjobb. Denna uppsats rör dock något så mellanstatus som läraryrket, och hur lärare kan uppfatta sin status. Läraryrket är för sociologisk statusforskning inte bara intressant för att det genom att vara mellanstatus också undkommer direkt analys i statusforskning; inte heller enbart därför att flera sociologer, såsom Durkheim och Bourdieu, funnit yrket intressant ur samhällsutvecklande synpunkt; mest intressant anser jag det vara för att det oftare än många andra yrken debatteras i media i termer av status, och då ofta beskylls för att ha låg status.

Uppsatsen utgångspunkt är att vara explorativ, att ge en uppfattning om hur lärare kan uppfatta

sin status.

Syftet med studien är att:

- skapa en förståelse för hur lärare på komvux ser på sin lärarstatus.

De *frågeställningar* som har skapats som stöd för undersökningen:

- Hur ser vuxenutbildare på sin lärarstatus?
- Hur upplever lärarna att medias rapportering av läraryrket påverkar lärarstatus?
- Vad verkar det finnas för möjligheter att förändra sin status?

Avgränsningar för studien:

- Lärare verksamma på en vuxenutbildning i en mindre stad i sydsverige.
- Lärare med lärarlegitimation
- Lärare som arbetat på arbetsplatsen minst åtta år.

Anledningen till att intervjupersonerna kommer från en skola i en mindre stad i sydsverige är av bekvämlighetsskäl, en bekant till mig blev nämligen min kontaktperson. Att lärarna var behöriga (vilket visas genom att de innehar lärarlegitimation) var viktigt av den anledningen att de verkligen skulle identifiera sig som lärare. Att de arbetat på samma plats under lång tid var bra på två sätt: lärarna hade då arbetat som lärare under en längre tid vilket också fått dem att identifiera sig med sitt yrke; och att lärarna kände en stark tillhörighet till arbetsplatsen, vilket för resultaten visade sig vara minst lika viktigt.

1.3 Yrkesstatus

Det finns flera sätt att bedöma vad som ger ett yrke status. Ett sätt, och som tillämpas i denna studie, är att yrkesstatus skapas i en rangordning av människors uppfattningar om yrkena. Detta görs genom att kolla närmare på hur attribut individer uppfattar gäller för olika yrken (Svensson, 2003). Exempelvis kan det finnas en uppfattning att ett yrke inte kräver någon universitetsutbildning, när den i själva verket gör detta; universitetsutbildning ger prestige, men denna prestige går yrket förlorat om allmänheten inte uppfattar det. Lennart G Svensson (2003) exemplifierar dessa attribut med utbildning, arbetsvillkor, belöningar och prestige.

1.4 Mediadebatten

På flera ställen i denna uppsats kommer det refereras till en debatt i media som rör lärares status. Grundläggande debatt rör hur den svenska skolan måste lösa en rad olika bekymmer den står inför. Bland annat får svenska elever sämre resultat i internationella jämförelser än tidigare och olika politiker har de senaste mandatperioderna försökt vända denna utveckling utan att lyckas. En annan del av debatten rör att det utbildas för få lärare, och att anställningsbehov av lärare inom några år kommer öka; samtidigt uttrycker många politiker fackliga representanter att förändring i läraryrkets status måste till, där statusen på yrket på senare år sjunkit och där man idag talar om en låg lärarstatus, exempel på denna oro finns att läsa i Sveriges Radios artikel *Låg lärarstatus kan ge nationellt katastrofläge* (2013-09-10). I flera debattartiklar talar man om att skolan måste räddas och att det måste till kraftiga förändringar för detta (Björklund m.fl, 2013).

2. Tidigare forskning

I denna uppsats refereras det till Ylva Ulfsdotter Erikssons och Marita Flisbäcks (2011) studie *Yrkesstatus – Erfarenhet, identitet och erkännande*. Författarna har intervjuat människor som arbetar inom sex olika yrken som definieras som lågstatus, exempelvis omsorgsarbetare och sophämtare. De intervjuade människorna har fått beskriva hur de ser på sitt yrke, hur de uppfattar att andra ser på deras yrke, hur de försöker möta andra människors bilder av yrket och då också vilka möjligheter de har till att göra motstånd mot den bilden som finns av yrket. Deras beskrivningar är ofta av stereotypa och stigmatiserade drag; där de har en känsla av att deras yrken uppfattas som enkla och lätta att utföra, en bild som de yrkesamma inte sällan delar. Många, men inte alla, saknar typiska statusmarkörer såsom högre utbildning, möjlighet till fortbildning och hög lön. De intervjuade berättar om flera sätt att göra motstånd mot den negativa bilden, detta genom att framhäva: att yrket kräver ett konstant lärande och inte alls är så grundläggande som folk kan uppleva, och att yrket är viktigt ur samhällssynpunkt.

De intervjuade i *Yrkesstatus* talar på olika sätt om en relation som finns mellan arbetet och individen; det framkommer tre positioner individen kan inta: *jag är* (Ulfsdotter E & Flisbäck 2011:102) yrkestitel vilket är ett sätt att visa en stolthet och närhet till yrket, personen identifierar sig starkt med yrket; *jag jobbar som* (Ulfsdotter E & Flisbäck 2011:110) yrket vilket är ett sätt att särskilja vem man är privat gentemot professionellt; *jag jobbar på* (Ulfsdotter E & Flisbäck 2011:116) en arbetsplats vilket är ett sätt att beskriva sin relation till arbetet som kan upplevas som mycket distanstagande, och personer som säger detta vill ofta dra nytta av ett anseende som är förknippat med just den arbetsplatsen.

I uppsatsen refereras det vid flertalet tillfällen till högstatusyrken respektive lågstatusyrken som om det vore på förhand bestämt; uppsatsen har dock utgått från Ylva Ulfsson (2006) enkätundersökning i *Yrke, Status och Genus - En sociologisk studie om yrken på en segregerad arbetsmarknad*; i vilken svarande har fått bedöma 100 yrken utifrån en nio-gradig skala, där låga siffror visade på personens uppfattning av yrket som lågstatus, och höga siffror visade på personens uppfattning av yrket som högstatus. Det är alltså en sammanställning av subjektiva åsikter.

3. Metod

I denna del av uppsatsen förklarar jag hur jag har resonerat kring metod för inhämtande av empiri, metod för analys samt etiska övervägningar under arbetets gång. Mitt intresse för lärares egna upplevelser av sin status gjorde att mitt val av övergripande metod föll på en kvalitativ personlig intervju. Utgångspunkten var att intervjuerna skulle fortlöpa på, vad Annika Lantz i *Intervjumetodik* (2007) kallar, ett riktat öppet sätt, där intervjun går till på sådant sätt att först öppna frågor ställs och först efter ställs följdfrågor både i anslutning till intervjupersonens svar och på förhand utvalt intresseområde.

I fråga om urval är populationen i denna undersökning låg med enbart fyra intervjuade lärare, anledningen är delvis för: att undvika att få ett svar på "allt" snarare än att få ett svar på forskningsfrågan, Anne Ryen menar i *Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier* (2004) att forskning ibland tenderar på att samla in allt för mycket resultat som sedan kan bli alltför krävande och ostrukturerad för att leda till en god analys; och delvis för att det vid fjärde intervjun uppkommit ett intressant mönster i de insamlade svaren, som var värd att bygga forskning runt. Att de fyra lärarna var anställda på samma skola kan ses som en nackdel, det uppmärksammade mönstret i intervjuerna kan vara ett exempel på en enskild händelse; men det har också varit en fördel på det sättet att mönstret kunde varit svårt att upptäcka med lärare anställda vid olika skolor med olika känslor av status som för forskaren kunnat vara svårt att utläsa.

3.1 Utförande

Jag kom i kontakt med lärarna genom en bekant verksam som kollega till lärarna på samma skola; de intervjuade fick först en förfrågan av min bekant, som varken var över- eller underordnad, innan jag kontaktade dem. Lärarna var fyra till antal, tre kvinnor och en man, och hade vid intervjutillfället varit aktiva lärare i flertalet år, vilket jag funnit viktigt med hänsyn till att lärarna uppbyggt en viss känsla för hur det är att vara lärare, eventuellt till skillnad från nyexaminerade. Alla fyra innehar lärarlegitimation, vilket betyder att de tagit giltig lärarexamen. Skolan var ett komvux, det vill säga utbildade bara vuxna elever. Två av lärarna undervisade i svenska för

invandrare. En av lärarna undervisade både i praktiska och teoretiska ämnen, medan de tre andra enbart undervisade i teoretiska ämnen.

Inför intervjuerna förberedde jag en intervjuguide (bilaga 1) med fem huvudfrågor, med tillhörande tips på eventuellt lämpliga följdfrågor. Till tre av frågorna hade jag även valt ut varsin tidningsartikel (länk till dessa finns i bilaga 1) som jag tyckte berörde frågan; anledning var att ge de intervjuade något att hänga upp vårt samtal på, hjälpa dem att exemplifiera, och underlätta inledning till samtal. Jag måste nu i efterhand självkritiskt konstatera att valet av artiklar borde gjorts med större omsorg; exempelvis valde lärarna att kommentera möjliga förbättringar i större utsträckning än jag önskat, vilket artiklarna på många sätt uppmuntrade.

Jag inledde varje intervju med att kort förklara vad studien handlade om, och fick då också klarhet i att de kände till den mediadebatt jag ville beröra. Jag fortsatte med att fråga om tillstånd att spela in ljudet från intervjun, vilket alla fyra gav tillstånd till. Intervjuerna pågick mellan 60 minuter och 90 minuter. Lärarna gav ofta långa och utförliga svar på mina frågor, och det var snarare en utmaning att hålla en röd tråd än att hålla igång en diskussion. Jag lät dock ofta diskussionerna få självdö med tanke på, vilket David Wästerfors skriver i *Uppdrag forskning* (2008), att det som kan uppfattas irrelevant först, senare i analysen kan få betydelse, vilket jag vid analysen flertalet tillfällen varit tacksam för.

3.2 Etisk hänsyn

Även om informationen som framkommer i den presenterade empirin vid väldigt få tillfällen kan anses känslig har jag ändå, för att följa god forskningssed, valt att följa de av vetenskapsrådet betecknat fyra viktigaste forskningsetiska principer: Informationskravet, vilket innebär att jag informerar deltagarna om mitt syfte (Vetenskapsrådet,1990-03:7), vilket skedde i början av varje intervju; Samtyckeskravet, vilket innebär att informantens deltagande var frivilligt (Vetenskapsrådet,1990-03:9) (vilket jag ovan beskrivit); Konfidentialitetskravet, att ingen annan än forskaren ska ha tillgång till det insamlade materialet så länge som det finns information inom det som kan avslöja vem som har blivit intervjuad (Vetenskapsrådet,1990-03:12), vilket jag anser mig gjort genom att inte låta andra lyssna på det inspelade materialet samt i presentationen av transkriberingen utlämnat sådant som exempelvis vilka fritidsintressen lärarna sysslar med, samt hänvisa citaten till ”Lärare” snarare än exempelvis ge dem anonyma namn; Nyttjandekravet, vilket betyder att de intervjuades svar inte får användas till något annat än forskning (Vetenskapsrådet,1990-03:14).

4. Teoretisk utgångspunkt

Den teoretiska utgångspunkten till denna uppsats var länge obestämd, den ändrade vid flera

tillfällen sin inriktning och intresse; ett testande och pusslande som tillslut ledde mig till Pierre Bourdieus teori om distinktion, då denna teori gav mig möjlighet att fokusera på det mest intressanta i intervjuresultaten: den sociala positioneringen. I denna del lägger jag fram sådant i Bourdieus teori som varit intressant för analysen i just denna uppsats.

Teorin om distinktion har jag hämtat från Pierre Bourdieus (2010) bok med samma namn *Distinction*. Teorins grundprincip, som jag ser det, är att sociala relationer kan ses som en marknadsmässig process; Bourdieu använder begrepp såsom kapital, marknad, producenter och konsumenter.

Till skillnad från marknadsteorier som är dominerande inom nationalekonomi är det primära här inte ett ekonomiskt kapital, även om detta kapital har en central del av Bourdieus (2010) tanke på den sociala samspelsmarknaden, snarare existerar det inom den sociala världen flera olika kapital, exempelvis kulturellt och socialt. Han menar vidare med kapital de olika egenskaper och möjligheter varje individ innehar eller tillskansar sig som kan användas på marknaden över sociala rummet. Marknaden över sociala rummet kallar Bourdieu (2010) fält. Dessa fält kan existera på olika nivåer i samhället och är på så vis hierarkiskt rangordnade. Individer och grupper försöker vidhålla eller förbättra sin position i det sociala rummet genom att (1) öka volymen av det sammantagna kapitalen och (2) genom att inneha instrument till reproduktion. Vilket beror på relationen mellan klasser eller de grupper som teorin appliceras på.

Teorin säger vidare att ”social identitet är definierad genom olikheter”; det är alltså genom att uppfatta, bestämma och kategorisera olikheter mellan individer eller grupper som får människor att känna en tillhörighet till en viss grupp, det vill säga genom att göra en distinktion: det är inte bara vad vi har lika som bestämmer denna tillhörighet, utan vad vi har lika som andra grupper inte har.

Konstnärer blir, enligt Bourdieu (2010), ofta legitimerade av andra redan kända konstnärer och får därmed status; konstnärerna får rätt till ett socialt fält av smak genom att göra liknande erkänd konst och vara i sociala relationer med erkända utövare.

För att försvara en titel inom ett fält arbetar dessa människor på att definiera saker inom fältet som är specifika och utestänger andra från fältet, eller från högre positioner inom fältet. Dessa saker är ofta sekundära egenskaper. Desto mer subtila dessa egenskaper är, desto bättre då detta inte kan bli lika ifrågasatt (diskriminering m.m.) och då dessa får tanken av att de är ”naturliga”, ”unika” individuella egenskaper.

Att ha möjlighet att ärva kapital, exempelvis genom sina föräldrar, är en stor fördel enligt teorin; ärvt kapital fungerar både som: (1) kredit, det vill säga att man kan använda eget kapital för att tillskansa sig nytt, exempelvis goda studiemöjligheter (ett kapital) som leder till (ett annat) goda skolresultat; (2) tjuvstart, det vill säga (a) tid man slipper lägga på att tillskansa sig kapital och (b) att man redan i inträdet av en nytt fält innehar användbara kapital.

5. Resultat och analys

Det som slår mig när jag går igenom resultatet från mina intervjuer är att lärarna talar om två olika typer av status som rör deras yrke. Varje lärare talar ibland om status som något de innehar på och genom sin arbetsplats i relation till arbetsplatser runt omkring; vid andra tillfällen om status som är kopplat till yrkeskategorin lärare. Skillnaden är central för analysen i denna uppsats då den delar upp analysen i två block: arbetsplatsstatus och yrkesstatus. Skillnaden mellan de olika statusarna verkar avgörande för vilken inverkan den mediala debatten om lärarstatusen har på lärarna. I analysen kommer jag börja med att studera hur lärarna talar om relationen mellan arbetsplats och (lärar)status; för att sedan, om man så vill, vidga perspektivet till lärarnas berättelse om sin yrkesstatus. I bägge blocken förs en diskussion om lärarnas upplevelse av medias påverkan på respektive status.

5.1 Resultat: Arbetsplatsstatus

Lärarna talar i intervjuerna ofta positivt om sin skola, exempelvis nämns: goda relationer mellan kollegorna, där stimulerande och intellektuella samtal lyfts fram; att det finns goda möjligheter till fortbildning om det önskas av lärarna; att det finns en god relation till rektorn; och att kollegorna håller en hög standard. Det talas genomgående med en viss stolthet om arbetsplatsen: *Nu har jag nog tur, tur att jobba på en arbetsplats där kompetensen är väldigt hög för tillfället* (Lärare). Detta citat uttalas i samband med en diskussion om att lärare allmänt i Sverige har en låg kompetens, där den intervjuade för ett resonemang om hur svårt det är att avgöra kompetens allmänt för lärare i Sverige, att det skiljer sig från individ till individ och från skola till skola. Jag tolkar detta som att läraren använder andra skolor för att jämföra med sin egen, och på detta sätt positivt framhäva den egna skolan; för även om kompetens är svårt att jämföra är kompetensen enligt läraren på dennes skola hög.

En lärare sa i en diskussion angående lärarlegitimationer såhär:

Men eh. Vi är ju duktiga och jag får ju säga, att här på vår arbetsplats så har vi ju, jag tror att alla faktiskt är behöriga nu, och det är jätteroligt ... Det är jätteroligt. För det är jätteviktigt för vår, alltså för vår status som skolans namn (intervjuarens red)- vuxenutbildning. (Lärare)

Läraren menar att om alla lärarna på dennes skola har lärarlegitimation bidrar det till en högre status för arbetsplatsen; jag förstår det som att läraren underförstått säger att inte alla skolor har behöriga lärare med lärarlegitimation, men att visst hans egen skola har, eller nästintill har uppnått detta.

I en intervju med en annan lärare talar denna om möjligheten till fortbildning på arbetsplatsen. Hen menar att möjligheterna att få igenom ett önskemål om fortbildning på dennes arbetsplats är goda så länge den tänkta utbildningen kan ses som relativt relevant för arbetsuppgifterna; läraren

berättar sedan om rykten som går bland lärarna på skolan att det inte skulle vara lika lätt att få igenom fortbildning för de som arbetar på gymnasieskolan som ligger i anslutning till, men fortfarande separerad från, vuxenutbildningen. Även här tar läraren hjälp av en för arbetsplatsen utomstående referenspunkt och visar på fördelar med hens egen arbetsplats.

Det är inom skolvärlden en ständig kamp om elever: elever ger både ekonomiskt kapital och även ofta gott anseende (det ser bra ut att skolan är populär bland många elever). En lärare berättar att skolan för ett antal år sedan tappade elever till olika friskolor inom kommunen. Anledning var att skolan hade ett dåligt anseende: *man är rädd för att gå dit, man mår inte bra där, det är inte bra alls* (Lärare). Förlusten av elever blev så stor att rektorn gav sina anställda beskedet att trenden måste ändras om inte skolan skulle vara tvungen att lägga ner. Läraren, dennas kollegor och rektor bestämde sig för att försöka förbättra utbildningen genom vad läraren beskrev som hårt arbete och nya metoder, för att på så vis få tillbaka eleverna. Läraren berättade sedan med stolthet att de lyckats vinna tillbaka elever, att skolans anseende ökat och att de samtidigt konkurrerat ut friskolorna, som enligt läraren inte höll måttet.

5.2 Resultat: Individuell arbetsplatsstatus

Lärarna ovan har använt arbetsplatsen som referenspunkt gentemot grupper utanför arbetsplatsen, men även inom arbetsplatsen verkar det finnas olika referenspunkter. I fråga om status verkar det skilja sig mellan olika utbildningar och kompetenser inom arbetsplatsen, där teoretiska ämnen ofta anses vara finare än praktiska ämnen. En lärare berättar om just detta:

”Och nu sist det här när lärarleg kom, yrkeslärarna är uteslutna. Dom får inte lärarleg. Men alla andra ska få. Yrkeslärarna, fritidspedagoger, fritidsledarna är det, som inte fick. Och det kan jag tycka känns irriterande när man, när man, alltså inom, inom det akademiska det har alltid varit skillnader mellan olika, alltså områden, olika kompetenser. Olika, vad heter det, fakulteter. Och det lever ju kvar.” (Lärare)

Det läraren, som själv framför allt arbetar med yrkesämnena, talar om får stöd av Bengt Gesser (1980) som i sin forskning kommit fram till att yrken som det finns en uppfattning om att kräva mer intellektuella egenskaper ses som mer statusbringande än yrken där det finns en allmän uppfattning om att det krävs mer fysiskt arbete (Gesser, 1980; Ulfsdotter E & Flisbäck, 2011).

Lärarens berättelse av detta fenomen blir delvis tvådelat: samtidigt som hen säger att yrkeslärarna ofta är nedvärderade menar läraren på att det inte borde vara så, utan snarare tvärtom, att *vi har ju en dubbelbehörighet som är värt någonting* (Läraren).

En lärare säger i samband med en diskussion om en av tidningsartiklarna, som handlar om förslag på förändringar för att höja läraryrkets status, följande:

”Sen tycker jag, asså eftersom jag har levt, jag har läst under en större delen av mitt lärarjobb just för att skol, jag har sett hur skolan har utvecklats, och jag har, jag har velat hänga med och utveckla mig, och ehm. Där, där tror jag kanske är en liten utav skolan problem att många lärare när dom väl har fått sitt examen, Hampus, så gör dom inte så mycket mer.” (Lärare)

Läraren berättar här om hur hen aktivt söker kunskap och utveckling, till skillnad från ”många lärare” (en ospecificerad referens) som ofta nöjer sig med de kunskaper de redan innehar.

5.3 Resultat: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd inom arbetsplatsstatus

Alla fyra lärarna i intervjuerna sa att de var medvetna om att det fanns en mediadebatt om läraryrkets status och att de följer den debatten i olika medier. Dock menar flera av dem att mediadebatten om skolan och lärarnas status sällan diskuteras mellan lärarna på skolan:

”Men eh, tja. Jag kan väl inte säga att det är någon livlig debatt kring skolfrågan (...) utan vi är nog ganska, ehm, upptagna med att lösa dom dagliga problemen som man har med, med lokaler, och elever, och det här flexibla systemet som vi har.” (Lärare)

Flera lärare talar om att de vanliga lokala verksamhetsproblemen är en dominerande diskussion mellan lärarna, exempelvis hur de ska kunna organisera eleverna i olika klassrum, och att det då helt enkelt inte riktigt finns varken tid eller utrymme för att diskutera politiska effekter eller nationella debatter.

Lärarna i intervjuerna talade sällan om betyg i anslutning till den egna verksamheten. En av lärarna pratade dock om betyg på följande sätt:

Vi läser hela tiden också i media om elever som inte har kunskaper: vi läser om friskolorna, där dom för, där rektorn pressar dom till att sätta mycket högre betyg, för att dom ska få elever. (Lärare)

Senare i intervjun pratar läraren om hur elever kommit från friskolor i kommunen och börjat på lärarens skola. De nya eleverna har haft som mål att höja sig ett betygssnäpp den kommande terminen, men läraren har efter kunskapstest varit tvungen att konstatera att eleverna knappt eller inte alls ligger på det betyget som de fått från den gamla skolan.

5.4 Analys: arbetsplatsstatus

I de presenterade intervjuerna ovan berättar lärarna gärna om positiva saker som hör ihop med arbetsplatsen, allt från bra rykte till bra lärare på skolan. Lärarna verkar associera arbetsplatsen med en känsla av stolthet, i samtalen får jag uppfattningen av att de står arbetsplatsen nära och trivs.

Jag påstår att de tre berättelserna ovan om hög kompetens, goda möjligheter till fortbildning och

vinnande av elever från andra skolor kan höra ihop. Jag tror man kan se det som att lärarna existerar i vad man kan kalla ett socialt rum, där anseende och positiva fördelar bidrar till framgång inom rummet. Mer konkret menar jag med socialt rum arbetsplatsen och platser/aktörer som kan ställas i relation till arbetsplatsen. Förutom lärarnas arbetsplats nämns andra aktörer inom det sociala rummet (eller fältet): ospecificerade lärare utanför skolan (som har lägre kompetens), den lokala gymnasieskolan (som inte har möjligheter till fortbildning) och de lokala friskolorna (som blev utkonkurrerade). Detta sociala rum som jag målat upp efter lärarnas berättelser har stora likheter med vad Pierre Bourdieu (2010) kallar fält och den sociala marknad som Bourdieu menar existerar inom dessa fält. Hög kompetens och möjlighet till fortbildning ses ofta som prestigefyllt inom yrkesstatusforskning (Ulfsdotter E. & Flisbäck, 2011), dessa är bland många fler, med Bourdieus begrepp, kapital man bör försöka uppnå för att lyckas inom fältet. Lärarnas sätt att framhäva sin egen arbetsplats positiva kapital och använda andra aktörers brist på positiva kapital inom fältet kan enligt Bourdieus (2010) teori förklaras med att det är så lärarna får status eller en bättre position inom fältet; lärarna tycks enligt mig göra en mer eller mindre medveten distinktion mellan sig själva och de andra aktörerna. Lärarnas upplevelse av sin position inom fältet verkar nära betingad med arbetsplatsens erkännande och möjligheter. Ulfsdotter E. och Flisbäck (2011) förklarar att yrkesutövare ibland framhåller arbetsplatsen, och dess erkännande och möjligheter, som unik för att på så sätt skaffa sig bättre anseende.

Det tycks som att arbetsplatsen är en viktig bit för känslan av status inom det sociala rummet, kanske den viktigaste; arbetsplatsen kan beskrivas som det största kapitalet för lärarna (liksom som ett samlingskapital som lärarna vårdar vars andra kapital tycks rymmas inom). Dessa samlingskapital består av att skolan har lärare som besitter hög kompetens, att de anställda har goda möjligheter till vidareutbildning, och att skolan har ett allmänt gott rykte. Eftersom arbetsplatsen verkar vara så starkt förknippad med status för lärarna kan de, även om de inte själva innehar andra kapital, använda sig av detta; det finns här paralleller att dra till Bourdieus (2010) tanke om att ärva status som en stor fördel; men istället för att ärva kapital från tidigare generationer ärver lärarna kapital av skolan. Detta ärvda kapital kan sedan användas i positioneringen gentemot andra skolor.

Inom arbetsplatsfältet, precis som fält inom Bourdieus (2010) studier av smak, verkar det till viss del handla om en ackumulering av positiva fördelar, som Bourdieu benämner kapital. Lärarens fortutbildning ovan är ett exempel på detta, medan många lärare nöjer sig med lärarutbildningen väljer andra lärare att fortsätta utbilda sig; status är inget passivt innehavande, utan ett aktivt sökande. Att en skola har många elever kan ses som ett mer fysiskt kapital som även det benämns som att en ackumulering är positiv.

5.5 Analys: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd inom arbetsplatsstatus

Jag får uppfattning av att debatten inte rör det arbete som sker på arbetsplatsen, eller den status som

verkar höra arbetsplatsen till; utan snarare berör yrket lärare. Lärarna nämner sällan mediadebatten i samband med att de talar om sin arbetsplats, eller i samtal om artiklarna som rör skoldebatten. Kanske har det att göra med att de i distinktionen mot andra ovan väljer att tala om andra skolor eller människor inom skolor, snarare än att jämföra sig med den lokala polisen, sjukvården eller industrierna (med detta menat andra yrkesgrupper i närområdet).

Jag får känslan av att lärarna på skolan verkar ha en god kontroll över sin plats i det lokala sociala rummet (som tycks bestå av skolan-andra skolor, skolan-andra lärare). De talar självsäkert om positiva sidor av sin skola och jämför direkt eller indirekt mot något negativt som också existerar inom det sociala rum, som jag har försökt visa på; de verkar inte slå uppåt, utan snarare tala om sin plats på ett sätt som befäster deras position som hög inom rummet. Lärarna på denna skola verkar också ha en viss makt att själva definiera vad som ger stora positiva fördelar. Denna makt innehar de som jag ser det på två sätt: (1) lärarna arbetar på en arbetsplats med gott rykte som ger dem möjlighet att definiera; (2) lärarna innehar kapital som i det vardagliga samhället erkänns såsom många legitimerade lärare. Att kunna definiera positiva fördelar är enligt Bourdieu (2010) en grundläggande maktapparat för att kunna behålla och förstärka sin position inom ett fält. De som innehar denna makt kan definiera fördelar de redan har och på så sätt erkänna status åt sig själva. Bourdieu skriver vidare att ”social identitet är definierad genom olikheter”, han menar även på att individer och grupper använder dessa definitioner för att försöka vidhålla eller förbättra sin position i det sociala rummet. Detta ligger nära det sätt lärarna talar på när de använder utomstående men närliggande sociala referenser, såsom friskolor, gymnasieskolan, obenämnda andra arbetsplatser, i samtalet om deras arbetsplats, och på detta sätt medvetet eller omedvetet framhåller sin egen position framför andra nämnda.

Lärarna nämner återkommande vissa positiva delar, eller kapital, som lärarna innehar, men väljer medvetet eller omedvetet att inte tala om andra delar, eller kapital, som också skulle kunna antas vara positiva (sett utifrån) för statusen för skolan. Exempelvis tänker jag på goda resultat och höga betyg: lärarna nämner väldigt sällan resultat eller betyg i anslutning till diskussioner om den egna verksamheten i intervjuerna, och när de gör det så vänder de det till sin egen fördel såsom när läraren pratar om friskolors frikostighet med betyg; istället för att tala om att skolan lyckas få elever att gå ut med höga betyg används här betygen för att diskreditera andra skolor inom det lokala sociala rummet, där de andra skolorna inte verkar ha lärare som sätter rättvisande betyg.

Ett annat exempel på lärarnas möjlighet till motstånd i arbetsplatsstatus finns att finna i ovan berättelse om den kommunala verksamheten som konkurrerade ut friskolorna; läraren beskrev det som att de anställda med hjälp av hårt arbete lyckades förbättra arbetsplatsens status. Till skillnad från att verbalt diskreditera andra skolor verkar läraren här mena att motståndet gjordes med hjälp av att förändra arbetssättet, det vill säga en mer fysisk förändring.

En iakttagelse är att lärarna vid flertalet tillfällen använder friskolor inom kommunen i distinktionen med sig själva, och sällan de andra kommunala skolorna eller skolor inom närliggande kommuner. Delvis beror det med all sannolikhet på att det inte finns andra kommunala vuxenutbildningar inom kommunen, däremot friskolor med vuxenutbildning, och att det geografiskt och socialt rumsligt är längre till närliggande kommuner; delvis skulle det kunna vara ett tecken på att debatten om skolan påverkat lärarna här; där friskolor, ofta av framför allt de partier placerade på vänsterkanten, kritiserats av olika anledningar såsom i Jonas Sjöstedts debattartikel *Lärarnas krav på friskolorna är inte nog* (2013-03-11), vilket fått lärarna att använda just friskolor som en slagpåse.

5.6 Analys: individuell arbetsplatsstatus

Det är även tydligt att alla inom arbetsplatsen inte erhåller samma status på basis av att arbetsplatsen gör detta. Läraren som både kunde utbilda inom praktiska och teoretiska ämnen upplevde en mindre känsla av status; inom gruppen som innehar arbetsplatsstatus finns det alltså en hierarki, detta utesluter dock inte hen från statusen förknippad med arbetsplatsen. En liknande position hade säkert en person som anställts utan exempelvis lärarlegitimation fått inom denna arbetsplats; en skillnad som dock uppstått då är att möjligheten att hävda att skolan enbart har legitimerade lärare och hade därför varit negativ även för arbetsplatsstatus. Att undervisa i teoretiska ämnen medför alltså generellt ett, med Bourdieus (2010) begrepp, bättre kapital än att undervisa i yrkesämnen och menar jag får läraren, i brist på detta kapital (eller snarare i innehav av kapital som inte ger erkännande), att uppfatta sin status som lägre än andra lärares på samma arbetsplats, då hen känner att denna del av läraryrket många gånger får stå i skymundan för de teoretiska ämnena. Läraren menade också att hen innehar en *dubbel behörighet*, men att den inte verkar medföra en högre status. Intressant är att det här inte verkar finnas ackumuleringsfördelar i att ha flera kapital om inte kapitalen i sig alla är positiva, är inte hela ämnet teoretiskt så är det snarare en nackdel, fast delar av ämnet är det: rangordningen tycks vara (1) teoretiska ämnen, (2) teoretiska-praktiska ämnen och (3) praktiska ämnen. Att läraren inte själv accepterar att teoretiska ämnen värderas högre men att det fortfarande enligt läraren är så tolkar jag som att läraren själv kan ha svårt att göra motstånd mot uppfattningen.

Läraren som ovan pratade om att hen läst nästan hela sin tid som lärare talade om det som att det var viktigt för läraren och för lärare allmänt om de ska uppehålla sin kompetens. Genom att förbättra sin kompetens verkar det även som att det är möjligt att förbättra sin status gentemot andra lärare, för tydligen finns det många lärare som inte läser vidare. Utbildning är i Bourdieus (2010) undersökning i *Distinction* en viktig källa till att förbättra sina kapital på den sociala marknaden, och verkar även här vara ett sätt att förbättra sin position.

5.7 Resultat: yrkesstatus

Det finns en uppfattning bland lärarna i intervjuerna att yrkesstatusen för lärare är låg i Sverige idag, eller åtminstone lägre än vad den borde vara. Lärarna talar ofta i intervjuerna om olika privilegier som har funnits för lärare (vid olika tillfällen i Sverige och Finland) men som nu helt försvunnit eller allt mer försvinner, och sätter detta i relation till att deras yrkesstatus minskat. Ett exempel som tas upp är hur möjligheten till att ha flexibla arbetstider är något som hör ihop med status av ett yrke; där lärarna gått från att ha haft mer flexibla arbetstider till att ha mindre flexibla arbetstider.

Många andra yrke typ jobba hemifrån och det blir; alltså, mycket mer flexibelt för den egna arbetstiden, för lärarna är fallet lite tvärtom att det, det blir mer och mer uppstyrt de där fallen. Så att det, det är dom, lön och möjligheter att påverka arbetstiderna som är möjligtvis en sådan här statusbärande.

(Lärare)

Här använder läraren en, om än ospecificerad, utomstående referenspunkt i ”många andra yrken” när hen berättar om sitt eget yrkes minskade status, eller snarare en diskussion om en relativt minskad status.

En annan statusbringande förmån som en lärare nämner är hur loven för lärare (ferietjänst), såsom sommarlov och jullov, allt mer fasas ut för semestertjänst, vilket då inverkar negativt på statusen. Ferietjänst är en anställningsform som är mycket förknippad med just läraryrket; samma lärare som ovan berättar att loven var en stor anledning till att hen valde att bli lärare, att det var en del av statusen som fanns i läraryrket när hen var ung, statusen som läraren beskriver var mycket högre på den tiden. I motsats nämner en annan lärare hur utfasningen av ferietjänst var något positivt för läraryrket, att den läraren kunde skämmas när människor utanför skolan påtalade de många loven, för att yrket då upplevdes som slapt.

I debattartiklarna om lärarnas status, som jag använde i intervjuerna, talas det om att lärare skulle ha låga löner, och det kom även lärarna jag intervjuade in på i vårt samtal. En lärare jämför med läraryrket på 1960- talet:

*Med tanke på att lärare och riksdagspolitiker på sextioalet hade samma lön ... Det har vi ju inte idag ... dom har ju dubbelt så mycket om det räcker * Skratt *. (Lärare)*

En annan lärare jämför med andra yrken hur dessa yrken har högre status för att de har högre lön, och ger exempel på typiska högstatusyrken såsom jurist och läkare. Sedan jämför hen läraryrket med vårdyrket, som ofta räknas som lågstatusyrken (Ulfsson, 2006:74-75), och säger att

lärarna är i samma position i svårigheten att få ett erkännande av yrket.

En lärare tog upp att det för hen kändes som att statusen delvis sjönk med den stora skolreformen 1990/1991 där staten lämnade över ansvaret till kommunerna: *för lärare som man flyttades från staten till kommunerna ... men det var ju, man förlorade vissa saker, till exempel läkemedel, heh, alltså sådana här statliga förmåner förlorade man då. Och så förlorade också man lite i status, alltså det känns ju som det* (Lärare). Läraren i citatet talar om vissa förmåner som försvann, förmåner som ansågs positiva för läraryrket enligt läraren. Statliga förmåner är ju i sin natur avsedda till vissa grupper av människor, och därför uteslutna för andra; och en avsaknad av dessa skulle kunna ha upplevts som en nedgradering av läraryrkets status. Läraren verkar också mena att det fanns något mer statusbringande i att tillhöra staten framför att tillhöra kommunen, att status ligger i att tillhöra staten.

En lärare menar att läraryrket har samma problematik som omvårdnadsyrkena på det sättet att båda yrkesgrupperna har svårt att finna erkännande som leder till högre inkomst. En annan lärare nämner hur uppfostran av eleverna har blivit en föreställning om vad en lärare ska göra, som ofta förmedlas i media, som enligt hen inverkar negativt på framför allt två sätt: (1) lärarna är inte längre lärare för att de har så mycket annat såsom pappersarbete; (2) ingen vill längre bli lärare för att bilden av att lärare är poliser skrämmer bort studenter.

När en lärare talar om lärarstatus såsom yrkesstatus nämner denna, till skillnad från när den talade om lärarstatus såsom arbetsplatsstatus, resultat i mening att de är sämre för skolor i Sverige:

... Finland har man som förebild, det är ju, dom har ju, deras skolverksamhet det är ju, har ju lärarna mycket högre status, för dom har mycket bättre, enormt mycket bättre resultat faktiskt också har, än vi i Sverige gör.

Här är det inte en fråga om att lärarna i Finland är sämre på att sätta rättvisa betyg (som fallet var ovan med friskolorna), utan snarare att lärarna i Finland är bättre på att få fram elever som förtjänat bra betyg.

Två av de intervjuade lärarna var negativt inställda till lärarlegitimation (vilket inte var samma lärare som pratade positivt om att hens arbetsplats hade många lärare med legitimation): *Det kostar jättemycket. Eeh, legitimation och behörighet, jag tillhör en av dom pessimisterna som tror att det här med legitimation gör varken från eller till faktiskt.* (Lärare) Båda lärarna var skeptiska till att legitimationen skulle göra någon skillnad för statusen på yrket. En av dessa lärare beskrev det som att om man lät läkare behålla sin legitimation men sänkte deras lön skulle statusen på läkaryrket ändå sjunka; denna lärare menade att status till stor del sammanfaller med lönen.

5.8 Resultat: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd: Yrkesstatus

I samband med diskussioner kring debattartiklarna nämndes ofta yrkesstatusen och då upplevelser som lärarna haft i mötet med den mediala framställningen av yrket. Lärarna talar med en frustration om den kritiken debatten om lärarnas status och elevers dåliga resultat fört med sig. En lärare säger att debatten påverkar på det sättet att hen upplever att den kollektiva kritik som debatten för med sig är orättvis mot individen:

Jo det, det påverkar mig på så sätt att man tillhör en yrkeskategori som, som väldigt mycket, man pratar väldigt mycket negativt om ett kollektiv, och varje individ är en del av det här kollektivet så, eeh, ibland kan man nog uppleva. Det kan jag uppleva det som att man får skulden till saker som man inte är skyldig till, och det kanske, kan jag uppleva som frustrerande många gånger. Att nu är det dåligt, och lärarna bedömer inte riktigt, ja men ni har inte granskat min bedömning, jag kanske inte varit, så. Så visst påverkar det en på något sätt. (Lärare)

Läraren säger att hen upplever en skuldbeläggning av mediadebatten utan att vara skyldig till detta problem, och att läraren då kan tänka att de inte kan tala om hen då den inte granskat dennes bedömning; läraren har alltså inte möjlighet att påverka medias framställning av dennes yrke då den som skriver gör det utan att vara i samråd med läraren (vilket givetvis skulle vara omöjligt för varje enskild individ). Resultatet blir att alla lärare kollektivt blir anklagade för problem, utan att ha någon möjlighet att försvara sig.

Två lärare kommenterar att språkbruket från politiker är speciellt i skoldebatten, där det ofta handlar om begrepp som att *rädda skolan*:

och sen rädda, det är klart att dom vill säga att dom ska rädda skolan, och dom ska också rädda sig kvar sen, på den politiska toppen, så det är klart att dom använder det ordet. (Lärare)

Jag upplever att dessa lärare anser det vara lite fräckt och nedvärderande av politikerna att använda detta sätt att tala om skolan och lärarna.

Lärarna pratar om mediadebatten som att den beskriver förändringar av yrket, att det är förändringar som ska leda till att läraryrket ökar i status. Samtidigt uttrycker tre av lärarna att de på olika sätt inte känner sig delaktiga i förändringen av deras yrkesroll: två av dem menar att politiker tar beslut ovanför lärarnas huvuden utan att diskutera med lärarna först, och att debatten snarare handlar om ett *allmänt tyckande* (Lärare) än kunskap om skolan (som lärarna menar att de besitter). De känner därför att debatten ibland ligger långt från deras verklighet, såsom yttrast i detta citat:

oja, det känns så i alla fall. Nu kan ju jag inte riktigt, alltså givetvis så pratar dom ju säkert med lärare, dom har ju experter och sådant. Men man undrar ibland om dom där experterna har varit i skolan de

senaste tjugotrettio åren ibland eller, eller vilka är experterna egentligen. Ja, ja det kan nog va, jag kan nog känna att det, jag tror i alla fall att det är en distans som kanske inte borde va där. (Lärare)

Lärarna har också en känsla av att förändringen inte sker nu, utan inom någon oklar framtid.

Lärarna är också skeptiska till politikernas försök att förändra lärarstatusen och andra problem inom skolan till det bättre, därför att de inte har en känsla av att förändring händer inom en snar framtid. En av lärarna hade däremot en känsla av att statusen inom yrket kommer att förändras på grund av de krafttag som har lovats från politiskt håll. En tredje läraren menar att debattens kärnpunkter oftare berör de blivande lärarna som nu går på lärarutbildningen, och att de som redan nu är lärare står utanför förändringen av yrket. Om detta har att göra med att lärarutbildningen om något kanske fått än mer kritik för att ha låg status och att läraryrkets status då skulle vara en produkt av lärarutbildningens, eller om lärarna som är aktiva helt försakat möjligheten att påverka sitt anseende, eller någon annan anledning som jag som intervjuare inte uppfattade.

Två lärare talar om att de tror att skolan behöver ro, att förändringar inte nödvändigtvis leder till goda resultat, utan att det snarare behövs kontinuitet och tid för anpassningar. Delvis kan dessa uttalanden bero på att skolan är en framgångsrik skola (här återkopplat till arbetsplatsstatus), och att det med förändring finns en risk att de positiva fördelarna suddas ut mellan skolor.

Lärarna förklarade unisont att de sällan eller aldrig diskuterar eller hamnar i diskussioner om skolan med människor som inte är lärare. En anledning som nämndes var att flera av de lärarna som jag intervjuade ofta umgicks med andra lärare även på fritiden. En annan anledning som två av lärarna berättade var att de ibland fick utstå mycket negativa framställningar av sitt yrke och att de därför kunde ta till ganska drastiska metoder för att undgå en diskussion, såsom att välja att inte gå till fester eller lämna fester tidigare.

I samband med en diskussion angående hur lärare och skolan blivit lovade förbättringar och ökade löner under lång tid säger en lärare följande:

Samma problem för, för vårdpersonalen också, generellt. Men visst, är det viktigt jobb som många påstår så bör det ju synas också, kan man tycka kanske. (Lärare)

Läraren avfärdar politikernas utspel om högre löner som *valfjäsk*. Läraren menar vidare (och det anser alla fyra av de intervjuade) att yrket allmänt är erkänt som viktigt, men säger samtidigt att det inte får det erkännande det borde, i just det här fallet i form av högre löner.

En annan lärare berättar en historia om hur hen en gång varit och utövat en idrott tillsammans med en person som inte arbetade som lärare. Läraren uttryckte med en viss stolthet hur hen förklarade för personen (som uttryckt sig i negativa ordalag om läraryrket) att läraren visst trivdes utmärkt med arbetet. Läraren uttryckte sedan frustration över uppfattningen, som denna bekanten innehade, att

alla lärare skulle ha en negativ bild av skolan, och att hen behövde stå till svars för det.

5.9 Analys: yrkesstatus

I de presenterade resultaten under yrkesstatus framkommer en annan bild av synen på lärarstatus än ovan i de presenterade samtalen om arbetsplatsen. Lärarna gör fortsatt en distinktion mot andra sociala grupper, exempelvis: under 1960-talet, Finlands skolsituation eller andra yrken. Skillnaden är att lärarna nu sällan talar om sin egen status som den högre, snarare tvärtom. Lärarna nämner även olika sociala fördelar (eller kapital) som verkar vara positiva inom yrkesstatus: hög lön, flexibla arbetstider och att tillhöra staten. Samtidigt talar lärarna om att de, i relation till jämförda grupper, inte besitter de här kapitäl; lönen är relativt låg gentemot 1960-talets lärarlön, arbetstiderna går från att ha varit flexibla till att bli mindre flexibla, och skolan är nu en kommunal verksamhet. Bourdieu (2010) säger att grupper för att försvara en titel såsom ett högstatusjobb definiera saker inom yrket som är specifika och utestänger andra från yrket. Flexibla arbetstider är ett typiskt sådant kapital som läraryrket länge varit förknippat med, men som nu blir mer förknippat med andra yrken än läraryrket. Så istället för att ge ett exempel på specifika och utestängande kapital, ger de exempel på kapital som för dem blir både relativt och faktiskt mindre. Bourdieu säger även att desto naturligare en distinktion verkar, desto starkare är den i hänsyn till att den är svår att förändra. Lärare har i ferietjänster ett kapital (som av en lärare var mycket positivt, och av en lärare var mycket negativt) som av många uppfattas som ytterst naturligt; denna fördel/nackdel fasas dock ut enligt lärarna till förmån för semestertjänster, och en naturlig källa till distinktion försvinner. Jag förstår den oenighet ifråga om ferietjänst är positivt eller negativt som att det inte alltid är på förhand givet vad som är positivt för yrkesstatusen och vad som inte är det. En förklarings teori kan i detta fall vara att den personen som ser ferietjänst som en förmån alltid varit inom läraryrket, medan den lärare som uppfattar ferietjänst som något negativt kommer från en annan yrkeskategori i grunden, och har först efter en tid inom detta yrkesskrå utbildat sig till lärare; inom de olika yrkena kan det finnas olika syn på statusbringande förmåner. Där den ena läraren refererar till en tid då läraryrket hade hög status, refererar den andra till viktiga statussymboler i ett annat yrke; båda lärarna använder däremot utomstående referenspunkter för att visa på vad en statussymbol gör för lärarnas status idag.

Två av de intervjuade pratade om hur lön står i relation till hur de upplever sin status, där den relativa lärarlönen gentemot andra yrken sjunkit sedan 1960-talet enligt lärare. Intressant i dessa samtal är att det inte heller här råder enhetlighet och klarhet i vad man jämför med för att utbringa om statusen för lärare är hög eller låg (högre eller lägre). Där den ena läraren som nyss nämnts angav en nedgång sedan 1960-talet angav den andra läraren yrkena läkare och jurist som sådana med betydligt högre lön än hans eget yrkesskrå. Enligt en tredje lärare har lönen inom läraryrket

ökat under de senaste åren, denna lärare är samma lärare som tidigare arbetat inom ett annat yrke, och kanske därför inte känner en lika stark läraridentitet som diskuterat ovan, eller kan det vara så att läraren anser att löneutvecklingen inom läraryrket är bättre än hans tidigare bransch och därför ser positivare på saken. Referensramen för vad som ingår i läraryrket kan även här vara annorlunda på grund av tidigare yrkeserfarenheter; där lönen eller löneutvecklingen jämfört med löner inom det gamla yrket är bättre. Den tidigare erfarenheten i en om status konkurrerande yrkesgrupp kan alltså fört med sig en annan syn på löner.

Individer och grupper kan försöka vidhålla eller förbättra sin position i det sociala rummet genom att förbättra (1) volymen av det sammantagna kapitalet som är relevant inom fältet och/eller genom att äga (2) instrumenten till reproduktionen. Förutom de ovan nämnda kapital rörande flexibla arbetstider, ferietjänst och hög lön talar en lärare om fördelen att tillhöra staten som mer statusbringande; men lärarna talar ofta i termer om att de saknar just dessa attribut (vuxenutbildningen är ju kommunal och inte statlig).

5.10 Analys: mediadebattens påverkan och möjlighet till motstånd: Yrkesstatus

Det första hjälpmedlet till en god position (alltså höga kapital) målar lärarna inte upp en bild av att besitta, men innehar de något instrument till reproduktion? I denna uppsats analyseras framför allt arbetsplatsen och media som de instrument till produktion som finns, det kan självklart finnas många andra sätt att förbättra sin status som alltså inte diskuteras här. Trots att lärarna anser att medias debatt ger en felaktig bild, en ofördelaktig, och till viss del sårande bild av skolan är de, kanske något paradoxalt, inte negativt inställda till debatten. Detta tror jag delvis beror på att mycket i de artiklarna jag använt mig av handlar om andra saker än status, såsom förbättrade arbetsvillkor med mer planeringstid och mindre pappersarbete; detta framför allt i artikeln *Regeringen borde satsa tolv miljarder på lärarna* skriven av Lärarförbundets ordförande Eva-Lis Sirén (2013-09-08) som lärarna samstämmt uppskattade bäst. Lärarna pratade gärna om just arbetssituationen på olika sätt i våra intervjuer och där ansågs fackförbunden ligga närmast i att förstå arbetsförhållandena.

Att lärarna inte var negativt inställda till debatten tror jag också kan förklaras med att lärarna såg möjligheter i den. En lärare berättade att hon var glad att debatten fanns, men att fokuset, som ofta är på lönen, är fel. Jag frågade då om hen trodde att statusen för yrket skulle ändras snart, varpå läraren svarade *Jag tror faktiskt, jag tror det.* (Lärare). Bourdieu (2010) menar att man för att förbättra sin position inom ett fält antingen måste inneha makten att kunna bestämma vad som är värdefullt och på det sättet värdera sådan man redan har skaffa sig; eller genom att skaffa sig de rätta kapitalen för fältet, vilket då är sådant som inte redan innehas av individen eller gruppen. Lärarna verkar inte ha den makten inom yrkeshierarkin som krävs för att få definiera vad som är

värdefullt för status på ett yrke; däremot skulle deras inte negativa inställning till debatten om yrket kunna vara en förhoppning om att debatten ska lyfta yrket, berättiga dem till fördelar som de själva inte är förmögna att definiera i detta sociala rum, det vill säga att debatten i sig har en makt över reproduktionen. Lärarna verkar dock inte äga detta instrument; istället beskriver de samstämmigt att de på olika sätt känner sig utanför debatten om läraryrket, såsom när en lärare talar om att experterna i media inte verkar ha besökt en skola på tjugo till trettio år. Att flertalet av lärarna inte heller ser när debatten faktiskt ska ge resultat ser jag som ännu ett tecken på att lärarna inte verkar äga instrumenten till reproduktion.

Bourdieu (2010) skriver att konstnärer legitimerar varandra genom att erkänna varandra och finna liknelser i varandras konst. De intervjuade lärarna använder sig också av en liknande legitimering, men på rakt motsatt sätt: de använder andra yrken, Finland och 1960-talet för att visa att de idag inte har hög status; istället för att nämna saker som kan ses som fördelar, exempelvis: ha ett socialt arbete med många nya möten eller att få lära ut kunskap till människor som i stor utsträckning, enligt lärarna själva, uppskattar skolan väldigt mycket. Detta skulle kunna vara tecken på vad Bourdieu (2010) kallar symboliskt våld, det vill säga att högstatusyrken såsom läkares eller advokaters (vilka nämns i en diskussion som enligt en lärare högstatusyrken som ger hög lön), och/eller medias sätt att definiera statuskapital anammas av lärarna utan vidare reflektion, fast det för lärarna är ofördelaktigt. I diskussionen om vad som borde göras för att förbättra skolan säger nyss nämnda lärare att läraryrket har samma problem som vårddyrkena i att få erkännande som ger högre lön; och en annan lärare förklarar att bilden är att lärare gör, som jag uppfattar det, typiska omvårdnadssysslor såsom uppfostran. Det går här att återknyta till Bourdieus (2010) tanke att ”social identitet är definierad genom olikheter”; men istället för att identifiera sig mot en för status negativ yrkeskategori tenderar lärarna snarare att identifiera läraryrket med en sådan yrkeskategori. Läraren som menar att ett erkännande hade givit högre lön menar samtidigt att högre lön hade varit ett erkännande av läraryrket.

Ulfsson E. & Flisbäck (2011) menar att människor verksamma inom ett lågstatusyrke kan göra motstånd genom att påtala vikten av yrket för samhället. I uttalandet ”som många påstår” använder sig läraren av en ospecificerad utomstående referens i ett som jag uppfattar det liknande försök till motstånd som Ulfsson E. och Flisbäck (2011) beskriver, läraryrket borde enligt denna läraren få erkännande i form av lön och status på basis av att det är ett ”viktigt jobb”; att arbetet är viktigt skulle kunna vara ett starkt kapital i form av erkännande, framför allt om nu många anser det vara just viktigt, men som både Ulfssons E. och Flisbäck (2011) intervjuade sopheräntare och lärarna i denna uppsats vittnar om är det inte alls per definition ett viktigt kapital. Läkare (som också ofta anses viktiga för samhället) får ett erkännande medan lärare och sopheräntare som kan ses som minst lika viktiga för samhället verkar inte få det.

5.11 Slutsats med diskussion kring arbetsplatsstatus kontra yrkesstatus

Lärarna talar alltså på två olika sätt beroende på om de talar om sin status som arbetsplatsrelaterad eller om de talar om sin status som yrkesrelaterad. Inom båda områdena använder sig lärarna av olika referenser till andra grupper för att på så sätt positionera sig mot eller med. Skillnaden är att när lärarna talar om arbetsplatsen nämner de ofta referenser som får lärarna att framstå som högre stående i en hierarki, och där positionerar de sig ofta *mot* dessa grupper; detta förklaras här med Bourdieus (2010) teori om distinktion som att social identifikation definieras med hjälp av olikheter. Ulfsson E. och Flisbäck (2011) menar även att arbetare kan måla upp arbetsplatsen som unik för att på så sätt få fördelar i form av status; lärarnas refererande till arbetsplatsen tycks fungera på ett liknande sätt och arbetsplatsen ger lärarna sociala fördelar, vad Bourdieu (2010) kallar kapital, som kvitto på deras högt stående plats i hierarkin av arbetsplatser. Dessa arbetsplatser ligger ofta i närområdet eller är ospecificerade såsom ”andra lärare”. När lärarna talar om yrket får lärarna det istället att framstå som att de står lägre i en hierarki, och där de både positionerar sig *mot* andra grupper, då exempelvis mot (med status upplevt) högre stående yrken; detta förklaras här med Bourdieus (2010) teori på samma sätt som ovan, genom social identifikation av olikheter, men där resultatet blir att lärarna snarare befäster en lägre status gentemot dessa grupper än att de försöker utmana den (eller för den delen redan stå högt i den). Det finns även exempel på hur lärarna definierar sig *med* yrken, men dessa yrken (vårdyrken) menar de själva inte har hög status gentemot andra yrken, vilket då förstärker lärarnas syn på sitt yrke som ett statusmässigt lägre stående yrke än utmanar synen.

Det verkar också skilja sig mellan arbetsplats och yrke i fråga om vilken inverkan den mediadebatt som tidningsartiklarna som kommenterades i intervjuerna, och som även ofta debatteras i media, har på lärarna och sin syn på status. Debatten verkade sällan röra arbetsplatsen och diskuterades också sparsamt i samtal om arbetsplatsen. Däremot verkar den ha större betydelse för yrkesstatusen för lärarna. De beskrev ofta debatten som negativ i fråga om språkbruk och framställningen av yrket. Lärarna talade dock sällan direkt negativt om debatten, istället verkade det som att lärarna såg den som en möjlighet att förbättra sin status, genom vad Bourdieu (2010) skulle kalla ett instrument till reproduktion; mediadebatten skulle kunna medverka till att lärarna fick högre kapital såsom högre lön. Däremot verkar det inte som att lärarna själva kunde styra den här reproduktionen då de ansåg att den låg långt ifrån deras verklighet.

I relation till att inte äga reproduktionen verkade lärarna ha svårt att göra motstånd i fråga om yrkesstatus. Istället anammade de som ovan beskrivit ofta bilden av läraryrket som dåligt betalt och med låg status; detta beskrevs i analysen som att lärarna kan vara utsatta för ett symboliskt våld, där (statusmässigt) högre stående yrken och media bestämmer bilden, och då i slutändan statusen, av

läraryrket som negativ.

På arbetsplatsen verkar det för lärarna vara betydligt enklare att göra motstånd, delvis för att de har högre status där, och delvis för att de innehar kapital som av allmänheten ofta uppfattas som starka och statusbringande; återigen verkar arbetsplatsen vara viktig för lärarnas status.

Inom arbetsplatsen, som inom Bourdieus (2010) olika fält, ser det också ut som att det finns en hierarki där teoretiska ämnen värderas högre än praktiska till den grad att det praktiska kan dra ner det teoretiska i ett ämne även om ämnet innehar båda delarna. En dubbel behörighet verkar därför inte vara en fördel.

Inom yrkesstatus tycks det inte alltid finnas en enighet om vad som är statusbringande; det förklaras i uppsatsen med att olika lärare har bakgrund i olika yrken, eller fält, och därför inte har samma syn på vad som ger status.

I denna uppsats går det bara att spekulera om vilken status som väger tyngst. Vid första anblicken är det lätt att säga yrkesstatusen för att den är mer omfattande; men mycket verkar också bero på identifikation, och dessa lärare tycks i många lägen identifiera sig mer med arbetsplatsen än yrket.

Som avslutande reflektion kommer här några tankar om vad denna uppsats kan tillföra i form av forskning inom sociologi. Uppsatsen har en explorativ utgångspunkt, den har försökt ge några grundläggande tankar om vad lärarstatus kan betyda. Meningen är att den ska påvisa den komplexitet som finns angående att tala om lärarstatus som antingen hög eller låg, när den faktiskt kan upplevas som bägge två på samma gång. Givetvis kan den inte säga mer än att detta är fyra vuxenutbildares syn på status, men det har den inte heller för avsikt att göra; som bäst är förhoppningen att den med dess slutsatser kan ge en grund för vidare forskning inom ämnet lärarstatus.

Referenser

Litteratur:

Bourdieu, Pierre (2010). *Distinction*. Abingdon: Routledge

Gesser, Bengt (1980). "Campanella och AMS – manuellt och mentalt arbete i yrkesvägledning" i (red.) Franke-Wiberg, S & Lundgren, U.P. *Karriär och levnadsbana*. Stockholm: Wahlström och Widestrand

Lantz, Annika (2007). *Intervjumethodik*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, Lennart G (2003). "Yrkes- och professionssociologi", i Blomsterberg, M & Soidre, T (red.) *Reflektioner. Perspektiv i forskning om arbetsliv och arbetsmakt*. Göteborg: Göteborgs Universitet, Sociologiska institutionen. Forskningsrapport nr 126

Ryen, Anna (2004). *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber AB

Ulfsdotter Eriksson, Ylva (2006). *Yrke, status och Genus – en sociologisk studie om yrken på en segregerad arbetsmarknad* (Uppl. 2) . Göteborg: Göteborgs Studies of Sociology

Ulfsdotter Eriksson, Ylva & Flisbäck, Marita (2011). *Yrkesstatus – Erfarenhet, identitet och erkännande*. Malmö: Liber AB

Wästerfors, David (2008). *Analytiska knep* i Sjöberg, Katarina & Wästerfors, David (red.) *Uppdrag forskning – konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber

Länkar:

Alexanderson, Markus (2013-09-30). *I Sölvesborg ska vi ha de bästa lärarna* .
<http://www.sydostran.se/insandare-sydostran/i-solvesborg-ska-vi-ha-de-basta-lararna/> (Hämtad 2013-11-25)

Björklund, Jan, Sirén, Eva-Lis, Jansson, Bo, Knape, Anders, Valtersson, Mikaela (2013-06-03).
Tio förändringar som ska rädda den svenska skolan .
<http://www.dn.se/debatt/tio-forandringar-som-ska-radda-den-svenska-skolan/> (Hämtad 2013-11-25)

Sirén, Eva-Lis (2013-09-08). *Regeringen bör satsa tolv miljarder på lärarna* .
<http://www.dn.se/debatt/regeringen-bor-satsa-tolv-miljarder-pa-lararna/> (Hämtad 2013-11-25)

Sjöstedt Jonas (2013-03-11). *Lärarnas krav på friskolor är inte nog* .
<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/skola/article16393449.ab> (Hämtad 2015-08-20)

Sveriges Radio (2013-09-10). *Låg lärarstatus kan ge nationellt katastrofläge* .
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=128&artikel=5642091> (Hämtad 2015-08-21)

Vetenskapsrådet (1990-03). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* . <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad den 2015-08-21)

Bilaga 1

Intervjuguide

Börja med att förklara vad studien handlar om: hur man om läraryrket i media talar i termer av lågstatus och inte tillräckligt med kompetens i lärarkåren, att regeringen gör åtgärder för att denna status ska höjas; jag vill undersöka om och i så fall hur detta samtal påverkar de aktiva lärarna, i deras yrkesroll och identitet.

Fråga sedan om det är okej att spela in intervjun och förklara att den kommer att vara anonym, och förklara kanske detta kort hur. Förtydliga sedan att denna intervjun bara kommer att användas till forskningssyftet och inte lämnas vidare till någon tredje part.

Inledande frågor om:

- *Vad undervisar du i för ämne?*
- *Hur länge har du varit lärare?*
- *Var utbildade du dig?*
- *Varför valde du att utbilda dig till lärare?*
- *Varför just ämneslärare?*
- *Fanns andra alternativ?*
- *Vad tycker du allmänt om att vara lärare?*

Glöm ej uppföljningsfrågor (kan vara olika över olika intervjuer), stickord.

Huvudfrågor

* Vilka effekter har regeringens sätt att tala om skolfrågor fått för dig?
(*Begrepp, åsikter, attityder, möjligheter, hur talar regeringen om det? Titeln? Vad anser de om detta? Andra stycket? Hur påverkar det just deras liv?*)

DN ”*Tio förändringar som ska rädda den svenska skolan*”

* Har det skett någon förändring bland er lärare sedan Jan Björklund och andra i media började tala om att lärarstatusen ska höjas? Börja utan artikel.
(*Talas det mycket om? Hur talas det om? Har det på något sätt förändrat relationer mellan er? Bra lärare: bra skola? höga löner: bra lärare? Har du funderat på att lämna yrket? Vilka lärare talar man om ska höja resultaten? Varje elev som går ut utan fullständiga betyg är ett misslyckande för samhället?*)

DN ”*Regeringen bör satsa tolv miljarder på lärarna*”

* Anser du att bilden av låg kompetens hos lärare stämmer?

Vad är kompetens? Hur definierar media kompetens? Vad är skillnaden mellan kompetens och behörighet? Vem får definiera kompetens: lärare, utbildningen, rektor, föräldrarna?

Sydöstran ”I Sölvesborg ska vi ha de bästa lärarna”

* Hur ser människor utanför skolmiljön på dig (som lärare)?

(familj, vänner, människor du möter)

* Hur präglar lärarrollen hela din identitet? Hur upplever du din identitet i relation till din roll som lärare?

(är de frånskilda/går de ihop,)

Avslutningsfrågor

- har du någon gång övervägt att sluta som lärare?

- något mer att tillägga?

Med mera

Tacka för medverkan!